

Staden för alla

Text: Lars Grip

Hur göra en stad för alla?

Förord	3
Hur göra en stad för alla?	4
Positionerna flyttas fram, men mycket återstår	5
Olika infallsvinklar i olika länder	6
Några exempel på regeringspolitik.	7
Så här gjorde vi...	15
Husbanken och Finstaprojektet i Norge	23
Vilken roll spelar kommunförbunden?	26
Vad säger brukarna?	28
Hur kan stat och kommun samverka?	29
Nivåfria entréer i Köpenhamn	30
Vad kan göras?	31
Nordens Velfärdscenter - ett verktyg	32

Förord

Städer ska fungera och planeras för alla människor som bor där eller som besöker staden. Hur når vi dit? Hur planeras städerna bäst och hur får man med tillgänglighet i planeringen redan från början?

Om detta handlade konferensen ”Hur göra Staden för alla?” i maj 2009 i Reykjavik. Bakom arrangemanget stod Nordiska Handikappolitiska Rådet i samarbete med Islands Miljöministerium och Islands ordförandeskap 2009 i Nordiska ministerrådet.

Nordiska Handikappolitiska Rådet har i olika sammanhang sedan 1998 haft uppe temat om Staden för Alla. Huvudstadsutmaningen -98 ledde till att numera alla nordiska huvudstäder har en plan samt åtgärder för tillgänglighet och långsiktigt hållbar utveckling. Huvudstäderna har fått igång ett eget nordiskt samarbete i fråga om konkreta lösningar på tillgänglighet. Nordisk tävling genomfördes 2002 om bästa planeringen och med fokus på processen. Kristiansand i Norge tog hem första priset den gången.

I samarbete med ländernas kommunförbund genomfördes 2004-2005 en nordisk stafett med informations- och kunskapsseminarier med stadsarkitekter och planerare. Huvudstäderna var i fokus på en konferens i november 2007 i Köpenhamn. Maj 2009 var det dags igen för Rådet att ta initiativ till en statuskonferens som vällyckt genomfördes i Reykjavik. Många droppar urholkar till sist stenen.

Processen som leder till ”städer för alla” är igång även om mycket återstår att göra. Design för alla - tänkandet har fått fäste i miljö- och kommunansvariga ministerierna och i kommunvärlden, vilket glädjande nog blev tydligt under konferensen. De goda och inspirerande exemplen ska framöver spridas ut till alla som ansvarar för byggnation, upphandling och planering samt icke minst till ansvariga arkitekter och planerare runt om i Nordens kommuner. Denna förmedling kommer att ta tid men Rådet släpper inte frågan. En inspirations- och kunskapskonferens som den senaste i Reykjavik är bra men inte någon slutpunkt.

Lagar/regelverk måste kompletteras med kreativitet i fråga om praktiska lösningar.

September 2009

Tone Mørk

Generalsekreterare, Nordiska Handikappolitiska Rådet

Hur göra en stad för alla?

En till synes enkel fråga, men med många olika svar.

Om man tar bort frågetecknet och gör påståendet att städer ska fungera för alla människor som bor där, oberoende av deras kapacitet att röra sig och ta till sig stadens utbud, ja då blir det lite mer komplicerat. Det borde vara en självklarhet att alla ska kunna navigera, ta sig fram och ta del av allt som sker i städerna, men så är det inte.

Att göra stadsmiljöerna anpassade till olika personers funktionsförmåga, är något som kräver ett hårt politiskt och opinionsbildande arbete. Det handlar också om kunskap hos stadsplanerarna.

Mycket har gjorts i de nordiska länderna på det handikappolitiska området, men mycket återstår att göra. Att anpassa städerna, så att även personer med funktionsnedsättning kan ta sig fram är egentligen ett arbete som aldrig blir riktigt färdigt. Det är en process som måste pågå ständigt och framförallt måste ett design för alla-tänkande genomsyra alla nivåer och organisationer som har till uppgift att planera och bygga hus, gator, parker och miljöer av de mest skilda slag. Även handikapporganisationerna har en viktig roll i att driva på och skapa opinion. Man får inte glömma att den moderna stadsbyggnadskonsten i Norden, faktiskt bara har drygt etthundra år på nacken. Det är en kort tid, historiskt sett.

I botten på tillgänglighetsarbetet ligger den självklara, men svårgenomförda principen om alla människors lika värde. I förlängningen innebär det att alla också ska kunna ta sig fram och leva i städerna, oberoende av funktionsnedsättning eller ålder.

Det var på 70-talet som intresset för tillgänglighetsfrågorna spirade. I dag hänger tillgänglighet ihop med begrepp som demokrati och mänskliga rättigheter.

Den som utestängs från stadslivet, på grund av en funktionsnedsättning, är en diskriminerad person. Ett enkelt påstående som leder långt.

En tävling, initierad av Nordiska Handikappolitiska Rådet 2002, ”Stadsplanering för alla”, bidrog till att sätta fart på frågorna. Vinnare blev Kristiansand i Norge. Danska Århus och svenska Halmstad fick särskilda omnämnan. Flera kommuner i Sverige och Norge har blivit försökskommuner, vars erfarenheter tas till vara på nationell och nordisk nivå.

Bland många andra kommuner medverkade just Halmstad och Kristiansand i ett seminarium i Reykjavik, där frågan ”Hur göra en stad för alla?” vändes och vreds på under två dagar, den 26 - 27 maj 2009.

Bakom arrangemanget stod Nordiska Handikappolitiska Rådet i samarbete med Islands ordförandeskap i Nordiska Ministerrådet (NMR) och Islands Miljöministerium. Detta är en sammanfattning av seminariet.

Positionerna flyttas fram, men mycket återstår

–Universell utformning är ett begrepp som styr tanken rätt, sa Tone Mørk, generalsekreterare i Nordiska Handikappolitiska Rådet (NHR) och direktör i Nordens Valfärdscenter (NVC), i sitt öppningsanförande.

Hon påpekade också att hennes hemland Norge antagit en anti-diskrimineringslag. Den innebär bland annat att bristande tillgänglighet anses vara grund för diskriminering.

–Övriga nordiska länder arbetar i olika tempo i samma riktning med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i ryggen. Ratificeringsprocessen är igång, tillade Mørk.

Hon påpekade också att arbetet med universell utformning inte är något nytt för Rådet. 2002 genomfördes en nordisk tävling om Tillgänglighetspriset.

Redan 1998 utmanade NHR de nordiska huvudstäderna att bli bäst på tillgänglighet. Och nu, tio år senare, finns ett fungerande nordiskt huvudstadsnätverk som ständigt flyttar fram positionerna.

Men trots många års arbete har personer med funktionsnedsättningar inte nått lika rättigheter i de nordiska länderna. Detta påpekade Einar Lund från Miljøverndepartementet i Norge, i sin introduktion till seminariet.

–Inom plan- och byggsektorn har vi inte lyckats att kombinera perspektivet ”samma rättigheter” och tekniska krav på en god tillgänglighet, med en bra strategi för kvalitativ utformning av de fysiska rummen, sa han och hoppades att seminariet skulle komma en bit på den vägen.

Han varnade också för att begränsa tillgänglighetsperspektivet till enbart en fråga om rullstolar och handikappolitik.

Olika infallsvinklar i olika länder

Det är viktigt att inse att de olika nordiska länderna har olika infallsvinklar, fortsatte Einar Lund och pekade på en begreppsflora som tillgänglighet, design för alla, universell utformning. De olika förvaltningar som sköter plan- och byggfrågor är olika uppbyggda i de nordiska länderna.

–Om vi får mer gemensamma nämnder är det lättare att utveckla en bra praxis och skapa en gemensam styrka, menade han.

Lund gav några exempel på olikheter i det nationella arbetet:

- Sveriges metod att avlägsna ”enkelt avhjälpa hinder”. Det arbetet har förankring i lagen och är kommunbaserat, men utan att ha statliga bidrag till kommuner eller privata ägare.
- I Finland presenterades för några år sedan en demografiskt baserad områdesmodell för att öka tillgängligheten i delar av Helsingfors.
- Tillgänglighetsfrågor i Danmark, är en central del av regelverket för byggnadsfrågor. Där bedrivs också aktiv forskning och handledning.
- Universell utformning och avlägsnande av hinder som strategi har lyfts in i den norska lagstiftningen.

–De nationella instanser som har kompetens i plan- och byggnadsfrågor samt universell utformning har lite olika mandat och verksamhetsfält i de nordiska länderna, påpekade Lund och tyckte att det var viktigt för seminariets deltagare att ha detta i bakhuvudet.

Några exempel på regeringspolitik

Efter inledningen av seminariet gavs några exempel på regeringspolitik i några nordiska länder.

Island

Den isländska regeringens utgångspunkt är att alla islänningar, oberoende av ålder eller funktionsnedsättning, ska kunna leva ett bra och hindersfritt liv. Det handlar om respekt för alla samhällsmedborgare. För dessa principer finns nu en implementeringsplan.

–Alla ska kunna leva ett normalt liv, slog Thór Thórarinsson fast. Han representerar Islands social- och socialförsäkrings ministerium. Han menade också att ”handikapp” hänger ihop med miljöer i övrigt och med attityder.

–Allmänhetens kunskap och förståelse för personer med funktionsnedsättning är viktig, liksom dessa gruppers synlighet i samhället. Där spelar medierna en stor roll, sa han.

Under hösten 2009 presenteras en ny bygglag med nya krav och regler, för Alltinget.

–Arkitekter och tekniker måste ha tillräcklig kunskap, inte minst om lagen och dess anvisningar.

Vid utformningen av regler och anvisningar är samråd med brukarorganisationer ett måste.

Under Islands ordförandeskap i NMR, 2009, kommer tillgängligheten till museer, bibliotek, teatrar och andra offentliga lokaler att prioriteras.

– Det arbete som hittills gjorts är bra, men på flera områden går det ganska sakta, medgav Thórarinsson.

Den finansiella krisen som drabbat Island mycket hårt, underlättar inte arbetet med handikapplanen.

–Tillgänglighet ska inte vara en dröm, utan en realitet, avslutade han.

Norge

Roar Vigdal som arbetar på Kommunal- och regionaldepartementet i Norge, presenterade huvuddragen i den norska regeringens politik. Det är hans departement som har ansvaret för bostadspolitiken och byggplaner. Samma departement ansvarar också för regional politik och kommunala ekonomifrågor.

Norge har anammat begreppet ”universell utformning”, både som en

strategi och som en rättslig standard. Vad menas med det? Så här svarar man:

”Utformning och/eller tillrättaläggning av de fysiska förhållandena på så sätt att verksamhetens allmänna funktion kan användas av största möjliga antal människor”.

Principen ”universell utformning” har som målgrupp alla människor, i alla åldrar, storlekar och med olika färdigheter.

I den så kallade Soria-Moria förklaringen som togs av Arbeiderpartiet, Socialistisk Venstreparti och Senterpartiet, 2005, lägger regeringen fram principen om samhällelig jämlikhet och universell utformning som en utgångspunkt för det politiska arbetet. Detta ledde till en lagstiftning mot diskriminering av personer med funktionsnedsättning.

Lagen trädde i kraft den 1 januari 2009 och poängen med den är att förhindra diskriminering av personer med funktionsnedsättning.

Brister i tillgänglighet betraktas som en diskriminering.

I en nyligen antagen plan- och byggnadslag ställs krav på att universell utformning ska framgå i såväl plan- som byggnadsdelen av ett projekt, både inomhus och utomhus. Universell utformning är alltså en del av hela plan- och byggnadslagen, som också innehåller aspekter på barn, miljö och estetisk utformning. Lagen är byggd på ett rättighets- och rättviseperspektiv. Lösningar ska utformas tillsammans med invånarna i de områden som byggs. De grupper eller personer som inte har möjlighet att delta på möten, ska enligt lagen försäkras möjlighet att medverka på annat sätt i utformningen av miljö och byggnader.

Om detta ska förverkligas krävs det draghjälp från kommuner och landsting (fylkeskommuner), de som bygger anläggningar och utomhusområden samt näringslivet.

I detta arbete spelar dock kommunerna en avgörande roll. Målet är att Norge ska vara universellt utformat år 2025 och detta innefattar också vägar, järnvägar och annan infrastruktur.

För 2009 avsatte regeringen 18,6 miljoner NOK som smörjmedel. Till kollektivtrafik avsattes 56 miljoner NOK och regeringen gjorde en arbetsmarknadspolitisk satsning på 4 miljarder för 2009.

Danmark

Från danska Ehrvervs- og Byggestyrelsen kom Christian Woetmann Nielsen. Han är också med i Rådets byggnätverk.

Till skillnad från Norge, används begreppet universell utformning inte

särskilt mycket. I stället är det begreppet tillgänglighet som förekommer i bygglagstiftningen - tillgänglighet för alla, bostäder för alla etc.

–Dansk handikappolitik bygger i hög grad på konsensus och har formulerats i olika regeringars handlingsplaner på handikappområdet, förklarade Woetmann Nielsen.

Danmark har nyligen ratificerat FNs Handikappkonvention. Eftersom det finns en lag om lika ställning och lika behandling av personer med funktionsnedsättningar, har någon anti-diskrimineringslag inte genomförts i samband med ratifikationen.

Boligselskabernas Landsbyggefond har satsat 300 miljoner DKK under åren 2003 - 2008 för att öka tillgänglighet i allmänna bostäder.

Handlingsplanen för utbudet av bostäder för personer med funktionsnedsättningar omfattar följande fyra områden:

- **Jobb och utbildning**

Det finns ett ”jobbråd” där danska handikapporganisationer är representerade.

- **Tillgänglighet till de fysiska omgivningarna**

Om 20 - 25 år förväntas en stor del av offentliga och privata byggnader bli tillgängliga.

- **Offentlig förvaltning**

Den offentliga förvaltningen ska ha tillgänglighet med i planering och aktiviteter.

- **Fritid och livskvalitet**

Målsättningen är att personer med funktionsnedsättning i största möjliga utsträckning ska ha samma möjlighet som andra att delta i aktiviteter.

Detta innefattar också en utbyggnad av "ledsagarordningen".

–Kommunerna spelar en viktig roll, eftersom de står för den konkreta utformningen av handikappolitiken, menade Woetmann Nielsen.

Alla danska kommuner har ett Handicapråd och många kommuner har en handikappolitisk handlingsplan. Det är kommunerna som kan garantera att tillgänglighetskraven följs.

Tillgänglighet till den fysiska omgivningen är en integrerad del av jämlikhetspolitiken. Denna tillgänglighet innehåller fyra olika problemområden:

- **tillgänglighet till nya byggnader och dess omgivningar**
- **tillgänglighet till existerande och till äldre byggnader**
- **tillgänglighet till ny kommunal infrastruktur, vägar och parker**
- **tillgänglighet till existerande stadsmiljöer och infrastruktur.**

Den har två ministerier ansvar för, nämligen Økonomi- og Erhvervsministeriet och kommunal planering under Miljøministeriet. Trafikministeriet har hand om infrastruktur och informationsfrågor handhas av Videnskabsministeriet.

Så frågorna är uppspaltade på flera olika händer. Därför är det till exempel socialdepartementet som ska se till att äldre barnhem, vårdhem, handikappbostäder och annat ska bli tillgängliga enligt nya krav. Inrikesministeriet ansvarar för offentliga förvaltningsbyggnader och Undervisningsministeriet ska se till att skolor får en bra tillgänglighet, medan Videnskabsministeriet har ansvar för universiteten. På samma sätt är det Kulturministeriet som ska se till att teatrar, museer etc. uppgraderas till tidens krav på tillgänglighet.

Bilden är också splittrad i den meningen att bygglagstiftningen ligger under Økonomi- og Erhvervsministeriet, medan planlagstiftningen ligger under Miljøministeriet.

Tillgänglighet till nya byggnader och deras omgivningar regleras av

Byggeloven och nivån på tillgängligheten preciseras i Byggningsreglementet, där en hel rad minimikrav ställs på nya byggnader.

Hur prioriteras då tillgänglighetskraven? Bland annat genom samråd med handikapporganisationer.

När det gäller existerande eller äldre byggnader är det inte lika enkelt:

–Det är en stor politisk utmaning att se till att tillgänglighetsnivån inte blir för låg, menade Woetmann Nielsen och tillade att det är en större ekonomisk utmaning att göra äldre byggnader och anläggningar tillgängliga för alla, än det är för nya byggnader.

I Danmark är det kommunstyrelserna som har hand om byggfrågor. De kan inte ge dispens för tillgänglighetskraven som formuleras i byggreglementet, vid nybebyggelse. Dessa krav gäller för övrigt också när äldre hus ska byggas om. För att öka tillgängligheten i äldre byggnader antog Folketinget 2004 en regel att offentliga byggnader ska omfattas av skärpta krav på ombyggnad, när det gäller tillgänglighet.

I Danmark finns en så kallade 9-procentregel. Den innebär att offentliga byggnader ska ha planfri entré, anpassade toaletter, hiss och särskilda parkeringsplatser för personer med funktionsnedsättningar. Det kan handla om hotell, restauranger, biografier, utställningshallar, bibliotek, rådhus, museer, idrottshallar m.fl. byggnader. Om en tillbyggnad av hiss eller toalett inte överskrider 9 procent av priset för hela ombyggnaden så ska ombyggnaden eller installationen utföras.

9-procentregeln gäller också kontor och butiker.

Som smörjmedel för ombyggnader upprättades en pott som mellan 2007 - 2008 delade ut 35 miljoner DKK som ett 25-procentigt tillskott till ombyggnader. Åren 2009 - 2012 har potten utökats med ytterligare 25 miljoner DKK.

Om Danske Handicpporganisationer (DH) inte anser att nybyggnader eller ombyggnader lever upp till kraven, har de rätt att överklaga till statsförvaltningen.

Summa summarum är det kommunerna som i praktiken ansvarar för att förverkliga tillgänglighetspolitiken.

Christian Woetmann Nielsen avslutade med att berätta om en nordisk undersökning han gjort som visade att det överallt krävs konsekvensanalyser på miljöområdet vid byggnation av alla de slag:

–Kanske har vi kommit till den punkten i dag, att vi måste lagstifta om en konsekvensanalys när det gäller tillgänglighet vid stadsplanering, bebyggelse och anläggningsarbeten.

Sverige

Så kom turen till Ingrid Hernsell från svenska Boverket - en förvaltningsmyndighet som på regeringens uppdrag arbetar med frågor om byggande och boende.

Hon utgick från seminariets frågeställning och ville förklara hur Sverige arbetar med att göra en stad för alla.

Några av svaren:

- En ny plan- och bygglag är på gång, under hösten 2009 kommer en proposition att skrivas. Syftet med den nya lagen är att göra den tydligare och enklare än den tidigare.
- En statlig utredning pågår om huruvida tillgänglighet för personer med funktionsnedsättningar ska regleras som diskriminering. Här kan Sverige komma att gå Norges väg. Det visar sig mot slutet av 2009 då utredningen ska lämna sitt förslag.
- Sverige har ratificerat FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar.

Detta är tre grundläggande byggstenar till det handikappolitiska hus som Ingrid Hernsell skisserade.

År 2000 antog Sverige en nationell handlingsplan för handikappolitiken, "Från Patient till Medborgare". Den utgår från alla människors lika värde och utgör också en av byggstenarna i strävan efter till exempel en Stad för Alla. 2001 infördes krav i plan- och bygglagen på att alla "enkelt avhjälpna hinder" för tillgänglighet och användbarhet ska tas bort, både i byggnader som innehåller lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser. De nya reglerna var ett led i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken vars mål är att göra Sverige tillgängligt till 2010. För att påskynda och samordna arbetet har en grupp statssekreterare från fyra berörda departement: Social-, Miljö-, Finans- och Näringsdepartementen tillsatts. De arbetar tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL).

Strategin är trefaldig:

1. Enkelt avhjälpna hinder:

Med det menas att hindren ska vara rimliga att avhjälpa med hänsyn till nyttan av åtgärden och förutsättningarna på platsen. Man ska också göra en bedömning av de ekonomiska konsekvenserna, dessa får inte bli orimligt betungande.

Här handlar det om tillgänglighet och användbarhet för personer med

nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Man ska kunna använda sig av och röra sig i befintliga publika lokaler och även på allmänna platser. Det kan handla om receptioner på sjukhus, vårdcentraler eller myndigheter. Andra lokaler som riktar sig till allmänheten finns exempelvis i idrottsanläggningar, bibliotek, teatrar, biografer, samlingslokaler, buss-, taxi- och järnvägsstationer, terminaler, apotek, kiosker, restauranger och affärslokaler.

Allmänna platser är de gator, vägar, torg, parker, med mera, som är redovisade som allmän plats i detaljplan eller områdesbestämmelser.

För att få fart på arbetet har Boverket i uppdrag att tillsammans med SKL träffa berörda i kommunerna för att informera om och stimulera till åtgärder i form av ”enkelt avhjälpna hinder”. Målgrupper är beslutsfattare, ägare av publika lokaler och tillsynsansvariga.

2. Tillgänglig kollektivtrafik:

För att göra kollektivtrafiken mera tillgänglig ska Banverket och Vägverket definiera det prioriterade nätet. 150 miljoner SEK tillförs för att göra järnvägen tillgängligare och man utvecklar ett system för assistans vid järnvägsstationerna.

3. Tillgänglig statsförvaltning:

Det innebär helt enkelt att statliga myndigheter ska se till att deras lokaler, liksom deras verksamhet och information är tillgänglig.

Handisam (www.handisam.se) är en statlig myndighet med uppgift att samordna handikappolitiken. De har tagit fram riktlinjer - ”Riv Hindren” - för en mera tillgänglig statsförvaltning. Meningen är att staten ska vara ett föredöme som andra kan ta efter. Handisam ska redovisa skillnader mellan olika statliga myndigheter, när det gäller tillgänglighet. Även kommunernas tillgänglighet kommer att jämföras. Arbetet att ta fram indikatorer för tillgänglighet, utförs av Boverket tillsammans med SKL.

Boverkets Ingrid Hernsell berättade också om Handisams övergripande verksamhet.

Ett e-verktyg har tagits fram för att medborgare och tjänstemän i kommuner och landsting ska kunna jämföra sitt eget arbete mot en standardmall och med andra kommuner eller landsting för att lätt kunna hitta goda exempel. Allmänheten kan också följa kommuners och landstings arbete för ökad tillgänglighet med hjälp av e-verktyget.

Verktyget, en databas med frågor och svar och massor av information,

är ett sätt att komma igång med tillgänglighetsarbetet, som sedan förväntas leda till tillgänglighetsguider där information om tillgänglighet samlas.

Handisam har också regeringens uppdrag att göra tillgänglighetsstudier i kommuner och landsting. Man vill utveckla indikatorer som visar på tillgänglighet i generella uppföljningar inom olika områden. Dessutom önskar Handisam genomföra en årlig nationell enkät, vars svar ska utvecklas till indikatorer för tillgänglighet.

Handisam vill framöver ta fram ett nationellt system, där kommuner, landsting och regioner, erbjuds tips och information om tillgänglighetsarbete.

Så långt de nationella strävandena i arbetet med en ökad tillgänglighet.

Så här gjorde vi...

Seminariet i Reykjavik hade bjudit in representanter från så kallade Fyrtornskommuner, dvs. kommuner som tagit tillgänglighetsfrågor, universell utformning och närbesläktade aktiviteter på stort allvar.

Eda gick över gränsen

Eda är en liten kommun i västra Värmland, med Norge som granne i väster. Den har bara 8 600 invånare.

Anders Johansson, teknisk chef i kommunen berättade om det unika arbetet med att öka tillgängligheten i en liten kommun.

2006 fick socialnämnden i uppdrag att göra ett handikappolitiskt program. Så värst mycket hände inte.

Men kommunen blev intresserad av begreppet universell utformning som man hört mycket om, inte minst från Eidskogs kommun i Norge.

I början av 2008 gjorde man ett gemensamt seminarium med den norska kommunen Eidskog, på andra sida gränsen. På ännu ett seminarium genomförde man praktiska övningar och i december 2008 träffades man igen utanför Trondheim. Idéerna var många och snart fick det handikappolitiska programmet fart.

–Man kan säga att Eidskog gav Eda en spark i baken, sa Anders Johansson.

En arbetsgrupp bildades med socialnämndens ordförande och med representanter från handikappolitiska rådet och tjänstemän från skola, vård och omsorg, fastighetschef, gatuchef, kommunarkitekt, fritidschef och LSS-handläggare.

Liksom i de nationella planerna, tog Eda avstamp i FN:s 22 standardregler.

Det handikappolitiska programmet antogs 2009 och det ska ses över vartannat år. I bokslutet ska varje nämnd redovisa vad man har gjort utifrån programmet.

Kommunen avsätter resurser i sin budget till förverkligandet av programmet. Under 2009 avsattes en miljon SEK. (Eda kommun är en av de få svenska kommuner som inte har några skulder.)

Kommunen köper nu tjänster av Eidskog på löpande räkning till självkostnadspris.

Samarbetet mellan kommunerna gav upphov till artiklar i Norge, typ: ”Eidskog hjälper svenskarna”.

Man började arbetet med - just det - själva kommunhuset enligt

mottot: ”Man måste städa framför egen dörr”. Där prövades det att köra rullstol, man hade synskadeträning med personer i kommunledningen och man inventerade hinder.

När seminariet i Island pågick hade inventeringsarbetet kommit igång på allvar, lett av en person från Eidskog. Vid inventeringar i skolorna deltar funktionshindrade elever i arbetet.

Under 2010 fortsätter inventeringsarbetet i skolorna. Sedan står vårdhemmen på tur. Även gator och torg nagelfars i ljuset av det handikappolitiska programmet.

–Vi vill tacka Eidskogs kommun för det är ni som fått fart på oss i Eda att ta itu med detta viktiga arbete, avslutade Anders Johansson.

Eidskog - det behövs politisk kompetens

Vad vore mera på sin plats än ett inlägg från just Eidskogs kommun som inspirerat sin svenska kollega? Eidskog är, i likhet med Eda en liten kommun, med sina 6 400 invånare.

Knut Gustav Woie från Eidskogs kommun i Norge berättade att Eidskog varit en pilotkommun i arbetet med att undanröja hinder och göra staden tillgänglig för alla. Nu är den en resurskommun i detta arbete.

Det var Woie som för något år sedan bjöds in till Edskog på ett fullmäktigemöte, för att berätta om universell utformning.

–Universell utformning är något annat än ett handikappolitiskt program, menade Woie. Universell utformning är nödvändig för några, men bra för alla.

Det framgångsrika arbetet i Eidskog bygger bland annat på att man etablerat kommunala råd för personer med funktionsnedsättning och på att man har en genomtänkt kommunorganisation. Inte bara det. Kommunen har också arrangerat folkmöten för upprustningen av sitt centrum.

Målgrupper för den universella utformningen av Eidskog, är politiker, ungdomar, fackfolk och de som levererar tjänster.

Knut Gustav Woie betonade vikten av samarbete mellan de grupper som är inbegripna i förverkligandet av universell utformning, nämligen tekniska nämnder, vård och omsorg, brukare, privata byggare, arkitekter och hantverkare.

Han betonade också att det måste finnas en politisk kompetens inom fackområdet, annars händer inte mycket i arbetet med universell utformning.

–Och det arbetet är lönsamt i många bemärkelser, menade han och pekade på besparingar inom vård och omsorg, eftersom personer kan hjälpa sig själv på ett annat sätt, men även för att det sker färre olyckor som till exempel fall i trappor.

Under 2008 tog kommunen fram en skrift med verktyg för dem som planerar ny- eller ombyggnad.

Woie ville också understryka att universell utformning inte får betraktas som ett projekt med en början och ett slut.

–Det är en kontinuerlig process. Därför är det viktigt att kommunikationen med dem man vill nå ska vara informativ och konstruktiv och att man måste ge mer ros än ris.

By för alle i Köpenhamn

Janus Steen Møller är tillgänglighetskoordinator i Köpenhamns kommun. En stad som Köpenhamn, med ett myller av prång, gränder och trappor, framvuxna under många sekler, står naturligtvis inför utomordentliga utmaningar när det gäller tillgänglighet. Han citerade en betydelsefull kvinna i Köpenhamn:

”Framtidens Köpenhamn är en god stad, i en värld som erbjuder otaliga möjligheter. Den är en plats som betyder något...och där alla kan delta!”. Citat kommer från borgmästaren Ritt Bjerregaard.

Vem gör vi tillgänglighetsarbete för, frågade sig Möller och gav svaret:

–För barnvagnskörare, synskadade, cyklister, rullstolsburna, rullatoranvändare, äldre, han med det brutna benet, allergikern, turister, hörselskadade...ja vi vill göra en stad för alla.

Synsättet påminner om universell utformning, även om det begreppet inte används särskilt mycket i Danmark. En undersökning har visat att hela 42 procent av Köpenhamnarna har ett personligt förhållande till tillgänglighet. Detta visar att tillgänglighetsarbetet är något som är avsett för personer med funktionsnedsättningar, men inte bara dem, utan alla.

–Vi vill höja kvalitetsparametern ”tillgänglighet” i stadens rum. Därför gör vi tillgänglighet till en självklarhet i allt vårt dagliga arbete, sa Janus Steen Møller.

Arbetet drivs av teknik- och miljöförvaltningen som ansvarar för vägar, platser och byggnadstillstånd, stränder, kyrkogårdar, parker och parkeringar.

Teknik- och miljöförvaltningen utformar fysiska lösningar, sätter igång

processer och producerar verktyg för en ökad tillgänglighet. De är också kunskapssamlare på området och lägger ner mycket arbete på att kommunicera sina idéer och planer.

Till exempel måste man påverka butiksägare att göra nivåfria entréer med hjälp av ett bra tilltal, eftersom man saknar lagliga möjligheter att begära ramper och liknande.

Möller frågade sig om det finns en gräns för hur många nivåfria entréer som kan genomföras och om det i så fall finns alternativa lösningar.

Ett sätt att kommunicera vikten av tillgänglighet är att visa på goda exempel - hur såg det ut före och efter? Man kan ge diplom eller liknande till butiker som tar tillgängligheten på allvar och kanske utdela priser av olika slag. I detta arbete vill man ha kontakt med "Handelsstandforeningen" och med medborgarna.

Målet med arbetet är ambitiöst:

År 2012

- ska minst 50 procent av invånarna i Köpenhamn vara nöjda med tillgängligheten på stadens gator och gemensamma platser. I dag är motsvarande siffra 34 procent.
- ska minst 90 procent av alla som jobbar i de tekniska förvaltningarna (TMF) veta vad som menas med tillgänglighet. I dag är det 84 procent som känner till begreppet.
- 66 procent av de TMF-anställda ska, om de blir tillfrågade, svara att

de arbetar med tillgänglighet. I dag svarar 51 procent att de gör det.

Halmstad inspirerades av Barcelona

– Vi vill bli den mest tillgängliga kommunen i Sverige!

Så lyder stridsropet från kommunalrådet Bertil Nilsson och Stellan Andersson, kommunens handikappkonsulent. Den visionen ställer stora krav på kommunen.

–Vi är på väg och vi går bland de första i ledet, men vi har inte nått målet, säger Stellan Andersson.

Hur ska man då nå dit? Ja, vi tar det från början. I botten finns ett handikappolitiskt program, reviderat 1999 och med ett kommunalt handikappråd som drivkraft, med representanter från handikapporganisationer, såväl som politiker. Det finns också en verkställande arbetsgrupp med folk från kommunen, högskolan och handikapporganisationerna.

Kommunens handikappråd är mycket aktivt, något som säkert bidragit till de stora ambitionerna i Halmstad.

För att röja ”enkelt avhjälpta hinder” avsattes 20 miljoner SEK mellan 2006 - 2010 och för samma period investerade Tekniska kontoret 12 miljoner SEK. Kommunen har 90 000 invånare, varav 3 200 behöver rollatorer och 1 200 använder rullstol. Flera grupper än så behöver tillgänglighet. Arvidsson räknar med att 10 procent av befolkningen har ett absolut behov av insatser för tillgänglighet. För 40 procent är det viktigt och för 100 procent är det bekvämt!

Att förbättra platser och fastigheter som kommunen ansvarar för, är en sak, men att få privata fastighetsägare med publika lokaler att förstå värdet av tillgänglighet, är en annan.

Kommunen projektanställde en person med uppgift att bearbeta fastighetsägare. Alldeles enkelt var det inte, men ett lunchmöte med föredrag har lett till att en gata ska byggas om till gågata med god tillgänglighet. Kommunen står för hälften av kostnaderna för tillgängligheten och de privata fastighetsägarna för andra hälften.

Näringsidkare i staden har ett ekonomiskt intresse av att tusentals personer, däribland dem som har barnvagn, ska kunna ta sig till och från företag och butiker. Detta har man tagit fasta på i Halmstad. Kommunen ska etablera ett pris för tillgänglighet och bemötande, som ska ges till en butik.

Att arbeta aktivt med tillgängligheten i nybyggnation är kanske lättare

än att åstadkomma förändringar i en gammal stadskärna. De problemen delar Halmstad med alla större städer.

”Tillgänglighetsmiljonen” kallas en pott pengar som använts, till exempel till att göra cykelställ på platser där uppställda cyklar hindrar framkomligheten.

Att riva hinder och skapa en stad för alla handlar inte bara om pengar och tekniska lösningar, utan också om engagemang.

–Kunskap och förståelse är nyckeln om man ska bygga en stad för alla oavsett funktionsförmåga, menade Bertil Nilsson.

Och kunskap produceras inom högskolans ram, Halmstad har inte varit sen att koppla ihop handikappfrågorna med just högskolan.

–Det är en bra mix, sa Halmstads representanter på seminariet.

Efter flera års arbete har också vikten av tillgänglighet spritt sig till kommunens politiker, vars inställning i sin tur spritt sig till stora delar av den kommunala organisationen.

Detta har bland mycket annat resulterat i anpassade badplatser, gokartbana, ridbana, golfbana och annat.

Även om Halmstad har gott självförtroende i tillgänglighetsfrågor, har man inte slagit sig till ro. Förra året åkte en delegation till Barcelona som anses vara Europas mest tillgängliga stad, för att finna inspiration. Resan gav en god inblick i Barcelonas arbetssätt.

–Även om vi har en strängare lagstiftning i Sverige, är de konkreta insatserna fysiskt fler i Barcelona än i Halmstad, sa Bertil Nilsson i en tidningsintervju.

Så Halmstad vill bli den främsta kommunen i ledet, även om kommunen inte nått alla målsättningar. Bertil Nilsson:

–Tillgänglighet är inte bara en kommunal angelägenhet. Ett samhälle byggs av alla medborgare tillsammans.

Reykjavik - värmen strömmar upp ur jorden dag och natt

Från Reykjavik kom Óskar Finnbogi Sverrisson som jobbar på kommunens tekniska avdelning.

Han visade vad kommunen gjort utomhus, i äldre byggnader och i nya byggnader. Värmen från källorna strömmar upp ur jorden ständigt. Jordvärmen omvandlas till uppvärmning av gator, vägar, cykelbanor och parkeringsplatser. Den används också via elverk till belysning av gator och hus. Detta är en resurs som används på många sätt, även som ett medel i att skapa en stad för alla. Ett land med en ganska lång vinter skapar is och snöhinder för många. Då bjuder Islands speciella egenskaper på värme från underjorden, en värme som omskapad smälter snö och is och gör gator, trottoarer och lekplatser användbara även vintertid.

Nedsänkta trottoarer i vägkorsningar, gångbro över starkt trafikerade vägar, olika sorters trafiksignaler vid övergångar, avsedda både för syn- och hörselskadade, är några exempel på frukter av arbetet i Reykjavik. Företaget Prisma Teknik har utvecklat tryckknappar som är specialdesignade för hörsel- och synskadade.

På många ställen finns vilbänkar, sköna att använda för den som har trötta ben.

Sverrisson visade flera exempel på installationer för ökad tillgänglighet i äldre hus. Även om inte alla av de 467 kommunägda husen som inventerats är åtgärdade, har vissa installationer genomförts.

När nya hus ska byggas träder en leningsgrupp från kommunen in under minst två faser av processen, som ett slags kontrollstation. Konstrukörer av alla nya byggnader får en checklista med tydliga instruktioner om tillgänglighet. Det kan handla om allt från parkeringsplatser utanför (självklart med markeringar för handikapparkering) i samma nivå som entrén, ingångar till byggnaden och mycket annat.

Reykjavik har inrättat ett särskilt tillgänglighetsråd med folk från tekniska avdelningen (ordförande), plan- och byggnämnden, utvecklingshjälporganisationen, de äldres organisation och tre representanter från Handikappförbundet. Rådet har en tydlig uppgift: Att se till att tillgänglighetskraven blir förverkligade. Det fungerar också som referensgrupp när nya byggnader planeras. Rådet är en konsekvens av kommunens tillgänglighetsdesign, som kräver att sakkunniga ska ge råd när nya byggnader är på gång.

Inför varje förberedelse till nybyggnation, ska en funktionsanalys presenteras, där användarnas önskemål ska dokumenteras och tas hänsyn till.

Denna funktionsanalys ska resultera i detaljbeskrivningar på ritningar. Om det krävs speciella lösningar, ska de dokumenteras och projektledaren ska informera alla involverade i projektet om kraven.

När en ansökan om byggnadstillstånd lämnas in, ska tillgänglighetsrådets kommentarer bifogas. Innan beslut fattas måste alla krav på tillgänglighet vara på plats. Om de inte är det, så måste det åtgärdas innan projektet startar.

Kristiansand har en ”planhierarki”

Kristiansand är en kommun i sydligaste Norge, av Halmstads storlek. Jorann Tørnkvist jobbar på Plan- og bygningsetaten. Kristiansand, i likhet med Eidskog, är en resurskommun inom området universell utformning.

Här har man jobbat med just universell utformning, långt innan begreppet kom på modet och blev officiell politik. Några steg framåt och några bakåt - så har det varit under ett antal år i kommunen. Sedan ett par decennier har Rådet for Funktionshemmede drivit tillgänglighetsfrågorna framgångsrikt. Det finns inte en byggplan i kommunen som inte passerar rådets ögon.

En annan bidragande faktor till kommunens framgångsrika arbete är att såväl politiker som tjänstemän med jämna mellanrum förväntas ställa upp på att själv pröva hur det är att ha en funktionsnedsättning. Sådant ger resultat.

Vad menas då med begreppet ”planhierarki”, i kommunens lokala regelverk? Jo, kommunen har utvecklat regler på olika nivåer, från långsiktiga sådana och ner till konkreta krav på utformningen av all fysisk

miljö i kommunen.

En långsiktigt plan för kommunens utveckling, ”kommuneplan”, ger de stora perspektiven. I en ”reguleringsplan” finns bestämmelser för bebyggelse, där det hänvisas till kommunens normer för väg- och utomhusanläggningar.

Målen för planeringen innehåller bland annat:

- universell utformning i lägenheter
- nivåfria entréer
- lekplatser som kan användas av barn med funktionsnedsättningar
- markeringar för personer med orienteringsproblem
- tillgänglighet för scooter på alla vägar
- minst ett promenadstråk för rullstolar
- parkeringsplatser för personer med funktionsnedsättning nära viktiga platser

Tørnkvist visade exempel på hur Kristiansands normer för utomhusanläggningar tagit klivet in i den fysiska utformningen. Tillgängliga lekplatser, idrottsanläggningar, dagis, stränder, gator i staden, parker - allt omfattas av universell utformning. Här finns ledlinjer, kontrasterande färger, tillgängliga toaletter, ramper och nedsänkta trottoarkanter. Även belysningen är i enlighet med begreppet universell utformning.

Husbanken och Finstaprojektet i Norge

Här har vi att göra med ett stort pilotprojekt, där begreppet universell utformning tas på största allvar.

I Ski kommun i Norge planerades ett större projekt med ungefär 400 bostäder. De inbegripna parterna, Skanska Bolig AS, kommunen och Husbanken, formulerade byggandet som ett pilotprojekt, där universell utformning var med från allra första början.

Chefsarkitekten Siri Helle berättade om detta unika projekt som startade i november 2006.

Husbankens uppgift är att stimulera kommuner och byggföretag att nå målen med universell utformning. När Husbanken blev en samarbetspartner, så innebar det att universell utformning blev en förutsättning för att projektet skulle genomföras.

Skanska utsåg en person med uppgift att hålla i frågor som hade att göra med universell utformning. Denna koordinator fick i uppgift att tillföra kunskap om universell utformning i projektet, att göra uppföljningar i ljuset av universell utformning, att följa upp entreprenörer och leverantörer. Hon skulle också medverka i planeringsmöten och sprida kunskap, såväl som att lyssna på andras erfarenheter.

Man insåg snart att det var nödvändigt att utarbeta ett verktyg för att säkra att universell utformning genomfördes i alla delar. Detta verktyg var helt enkelt checklistor som implementerades i varje fas av projektet. Verktuget utvärderades kontinuerligt under projektiden.

Skanska Boligs interna arkitekt har haft fokus på att utforma Finstad i enlighet med kraven på universell utformning.

Inför starten formulerades den här målsättningen:

”Motivation och status - vi ska skapa ett arbetssätt internt inom Skanska, hos våra arkitekter, konsulter och entreprenörer, med målet att detta ska ge projektet status och skapa intresse och kunskap om universell utformning”.

För att öka kompetensen i hela teamet startades en databas över den befintliga kompetensen och den kompetens som saknades. Som ett resultat av detta hade man en tvådagars konferens om just kompetens.

Landskapsarkitekten har varit med i projektet sedan start.

Under projektets första år genomfördes möten varannan månad i samordningsgruppen, med representanter för Skanska Bolig, Husbanken och Ski kommun. Här ställdes frågor av typen: Vad har vi gjort hittills, vad har vi lärt och hur ska vi använda det vi lärt? Samordningsgruppen gjorde också ett informationsblad som gick ut till intresseorganisationer och andra som jobbar med boendeutveckling.

Byggnadsplanen blev färdig i maj 2007 och den godkändes i februari 2008. Detta arbete kallades för ”skisseprosjektet”. Poängen med det var att synliggöra universell utformning i beställningar av arbete, att ha universell utformning som tema på projekteringsmöten och att ha fokus på lätt läsbara byggplaner. Man fokuserade också på höjdskillnader i områdets interna vägar.

Målsättningarna blev mycket ambitiösa. Orienteringsbarhet, analys av höjdskillnader, ledlinjer, kontrastverkan och många andra faktorer togs med i beräkningen. Ett intressant exempel är att man tog bort björkar, eftersom dessa har en stor pollenproduktion - något som inte är bra för allergiker. Självklart planerades också handikapparkeringar.

Målsättningarna inomhus blev att uppnå så hög grad av tillgänglighet som möjligt i alla bostäderna, och att ta med detta planeringen.

”Detta var ett nytt tema för oss. Vi var tidigt ute, hade lite erfarenhet och ingen visste helt vad vi skulle lägga in i begreppet universell utformning. /.../ Vi är på god väg att inarbeta rutiner för att hantera universell utformning i kommande projekt”, skrev Skanska i sin rapport till Husbanken, i slutet av 2008.

Allt man lärt sig av projektet betraktas som det kanske viktigaste att ta med sig in i framtiden.

Ski kommun kommer att fortsätta arbetet med att implementera universell utformning.

Siri Helle är angelägen om att säkra universell utformning på lång sikt. Om detta ska ske, måste alla berörda vara med i arbetet, menade hon.

–Vi har lärt oss genom att verkligen göra - learning by doing, sa hon.

Den ekonomiska krisen kom emellan - koordinatören var tvungen att sluta och just nu ligger byggande av Finsta på is.

–Vi vill sprida våra erfarenheter och kunskap utifrån projektet.

Vilken roll spelar kommunförbunden?

Så långt de konkreta projekten i arbetet med att göra staden tillgänglig för alla. På konferensen ställdes också frågan om vad kommunförbunden kan göra för att komma vidare med En Stad för Alla.

Ställ krav på utförarna!

En av Reykjavik kommuns rådgivare är Jón Ólafur Ólafsson från Islands kommunförbund. Han är arkitekt och en av författarna till boken ”Tillgänglighet för alla” som skrevs redan 1999. Boken blev det första i sitt slag och har fungerat som något avett uppslagsverk.

–Man måste skapa en ännu bättre tillgänglighet än vad lagen kräver och dessutom måste man vara i frontlinjen när det gäller miljö och hållbart byggande, sa Ólafsson.

I det arbetet spelar kommunerna en avgörande roll.

–Det är kommunerna som kan säkra att lagstiftningen blir tillgodosedd och omsatt i verkligheten i byggprocessen. Kommunerna både kan och ska ställa tydliga tillgänglighetskrav på utförarna, sa han.

Han var bekymrad över att kraven sällan efterlevs i det offentliga rummet, där bilarnas behov tycks vara prioriterade.

–Man måste skapa en tillgänglighetsplan och göra ett schema där man kan bocka av olika krav.

Visionen måste hållas levande

Christian Hellevang från KS - Kommunesektorns intresse- og arbeidsgiverorganisation - norska kommunförbundet, ville problematisera begreppet universell utformning.

–Det handlar om en vision om något som sträcker sig långt utöver det vi ser i dag. Den helt klara UU-staden finns inte. Men det gäller att hålla visionen levande, och vi i kommunförbunden ska vara rådgivare till kommunerna, även om den ekonomiska krisen har negativa effekter, även i Norge, sa han. Osäkerheten om kommunernas resultat under 2010 är stort, pga. den ekonomiska krisen.

Han ville sprida erfarenheterna från Eidskogs kommun Även Kristiansand har kommit långt, påpekade Hellevang, men påminde också om

att många kommuner inte hört talas om universell utformning.

Inom området universell utformning har det nu introducerats flera nya lagar i Norge. Diskrimineringslagen som tidigare nämnts, från januari 2009, förskriver universell utformning. En ny Plan- och byggnadslag trädde i kraft den 1 juli 2009 och ett tillägg om universell utformning kommer den 1 januari 2010.

Dessutom finns det nu en ny handlingsplan för universell utformning och rikspolitiska riktlinjer för universell utformning.

KS jobbar intensivt med att sprida idéerna om tillgänglighet, bland annat i en arbetsgrupp som ska utveckla indikatorer för universell utformning, tillsammans med Deltasenteret. Man samarbetar också med Husbanken som ska se till att det finns kompetens i kommunerna för universell utformning.

Att KS tar frågorna om universell utformning på största allvar finns det ännu flera exempel på: I organisationens planeringsgrupp som möts var fjortonde dag, står alltid universell utformning på dagordningen.

Hellevang efterlyste broschyrer och annan information om universell utformning, generella kursdagar i ämnet, liksom kurser för politiker och särskilda kurser för handläggare.

”Enkelt avhjälppta hinder”

Sveriges motsvarighet till KS är Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Härifrån kom Reigun Thune Hedström.

Hedström tog upp det svenska begreppet ”enkelt avhjälppta hinder”, vilket Ingrid Hernsell från Boverket gjort tidigare. Det handlar alltså om en bestämmelse om att ”sådana hinder som med hänsyn till nytta av åtgärden och förutsättningarna på platsen kan anses rimliga att avhjälpa”, som det heter i lagtexten. Det innebär helt enkelt att sådana hinder ska undanröjas på allmänna platser och i lokaler dit allmänheten har tillträde, dvs. publika lokaler.

Boverket ger råd om vad som anses rimligt. Det som anses orimligt betungande ska i första hand avgöras av ägaren. Men om ägaren inte självmant genomför rimliga förändringar, ska kommunen ingripa, menade Hedström. Om fastighetsägaren inte godtar kommunens beslut kan det överklagas till förvaltningsdomstolen. Exempel på åtgärder: Ersätta trappa med ramp om det finns utrymme, förse dörrar med dörröppnare,

ta bort trösklar, ta bort dörmattor som kan innebära risk för att snubbla, göra kontrastmarkeringar etc.

Även övergångsställen ska utformas på ett speciellt sätt, liksom lekplatser.

Reigun Thune Hedström och SKL vill upprätta en nulägesanalys, där den nuvarande situationen beskrivs utifrån ett tillgänglighetsperspektiv. Man efterlyser också inventeringar av lokaler och en åtgärdsplan med såväl prioriteringar som en tidsplan. Dessutom måste kommunerna göra en plan för uppföljning och för hur åtgärderna ska utvärderas.

–Vi ska åka omkring i kommunerna och peppa politikerna, men i slutänden måste varje kommun arbeta med sin policy och sina aktiviteter, avslutade Reigun Thune Hedström.

Vad säger brukarna?

Guðmundur Magnússon från Isländska Öryrkabandalags Islands (ÖBI) - Islands paraplyorganisation för handikappförbunden), hänvisade till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar och menade att det borde vara en självklarhet för alla att kunna besöka de ställen man önskar, kunna gå på toaletten eller att komma ut i naturen.

–Men det är svårt att göra bra naturstigar i Island. Lavajorden gör det svårare än i övriga Norden.

Ordföranden i svenska DHR (De Handikappades Riksförbund), Maria Johansson, inledde med det här påståendet:

–Det går långsamt.

Hon menade också att många nya initiativ ibland blir fel - de leder inte till ökad tillgänglighet. Till exempel läggs det smågatsten på gator och torg. Ofta byggs det in ett annat rörelsemönster, även i nybyggnation, än det som är bra för personer med funktionsnedsättningar. Idrotts- och kulturevenemang är ofta svårtillgängliga. Hon menade också att liftar till badbassänger måste göras så att användaren själv ska kunna manövrera dem.

–Användbarheten glöms lätt bort. Och det är egentligen det viktigaste begreppet i sammanhanget, sa Johansson.

Trots brister har det ändå hänt en del, men gapet mellan olika individers förutsättningar och samhällets verklighet är fortfarande stort, enligt Maria Johansson.

–Vi ska ju leva i verkligheten, här och nu!

Hon påpekade att avståndet fortfarande är stort mellan handikapp-
rörelsens förväntningar och den fysiska verkligheten.

–Valfriheten måste finnas för alla, så är det inte idag.

Vad ska man då göra? För Maria är utgångspunkten självklar:

–I planeringen måste man utgå från vår mänskliga mångfalden! Sådant är tänkandet i Design För Alla (i vars svenska avdelning Maria är vice ordförande) och i FN-konventionen. Då handlar det om mänskliga rättigheter.

Maria Johansson ogillar särlösningar och vill att en databas med information om vad som inte är tillgängligt, etableras.

–En opinion behövs. Detta är inget särintresse, utan något som angår alla, sa Johansson.

Hon efterlyser också ett tydligt politiskt ställningstagande på högsta nivå.

–Gör verklighet av perspektivskiftet genom att gå före och visa vägen. Den uppmaningen vill hon rikta till politiker.

Hur kan stat och kommun samverka?

Frågan ställdes vid en av tre workshopar på seminariets andra dag.

Enkäter, idébok och spurtseminarier

Reigun Thune Hedström från Sveriges Kommuner och landsting (SKL) inledde. Bisittare var Ingrid Hernsell från Boverket i Sverige.

Ett av svaren på frågan finns i Boverkets målformulering i regleringsbrevet från 2009. Där kan man läsa att ”Boverket ska i samverkan med SKL och i samråd med länsstyrelserna ha en uppsökande informationsverksamhet om enkelt avhjälpta hinder i kommunerna under 2009 - 2010”. Målet är att alla enkelt avhjälpta hinder ska vara åtgärdade i slutet av 2010. Målgrupper för verksamheten är politiker i kommuner, landsting och regioner, kommuner som tillsynsmyndighet, kommuner som ägare av offentliga platser och ägare av olika slags publika lokaler, dvs. även privata.

–Boverkets och SKL:s samarbete ska leda till en tillgänglig och användbar miljö. Allt ska egenfinansieras, ned till den minsta butiks-ägare. Inga statliga eller kommunala medel ställs till förfogande, förklarade Hedström.

Någon diskrimineringslagstiftning som den i Norge, finns ännu inte i Sverige, konstaterades det på workshopen.

Sprid idén med resurskommuner!

Astrid Staalesen från Handikapprådet i Kristiansand inledde. För henne är det viktigt att visa att alla är en del av helheten och att få fram en förståelse för alla människor. Hon gav en komplimang till Miljøvernedepartementet i Norge som drivit på processen.

– Att skapa pilot- och resurskommuner var ett genidrag, sa hon och syftade på bland andra Kristiansand och Eidskog. Hon tyckte att tanken på pilot- och resurskommuner borde sprida sig i Norden.

Hon påpekade också vikten av att ha en politiskt förankrad process, som man har i Kristiansand.

– Kommunen har ansvaret och ”äger” frågan. Och det handlar inte bara om rörelsehinder, utan om en universell tillgänglighet.

Nivåfria entréer i Köpenhamn

– Kan vi påverka butiksgatornas innehavare till att göra nivåfria entréer, när kommunen inte har rätt att tvinga dem?

Frågan ställdes av workshopens inledare, Tine Olsen från Center for Byggeri i Köpenhamn.

Man har försökt att sälja in projektet SAKEN till butiksägare i Köpenhamn och Tine Olsen efterlyste en gemensam strategi. Då gäller det att få med handikapporganisationerna på vagnen, menade hon.

Det är kommunen som arbetar med att planera för en levande stad som är tillgänglig för alla. Fortfarande har en stor del av stadens äldre byggnader ingen nivåfri entré, eftersom kommunen inte kan tvinga butiksägare att bygga om.

Nu väntar man på nya regler för ombyggnad, där tillgänglighet kommer att vara ett krav.

På workshopen diskuterades olika sätt att göra en gammal stad som Köpenhamn tillgänglig, där det i äldre byggnader ofta är flera trappsteg till entréerna. Man frågade sig om det finns en gräns för var man kan genomföra nivåfria entréer, eller kan man hitta alternativa lösningar?

Här arbetar kommunen med flera olika lösningar, som ger möjlighet

till nivåfria entréer utanför husen. I det inre av Köpenhamn är sidogatornas transportutrymme mycket begränsat, med smala och svårframkomliga ytor. Därför finns det en inbyggd konflikt mellan framkomlighet och ramper som tar stor plats.

Vad kan göras?

Så följde en gemensam diskussion kring följande tre frågor:

- Vad kan göras i Norden för att stimulera till fortsatt nationellt arbete, såväl centralt som lokalt?

- Vilka idéer bör Rådet och dess byggnätverk fokusera på under mandatperioden 2009 - 2011?

- Vad kan var en som varit med på seminariet göra för att förenkla processen till målet "En Stad för Alla"? Hur ser det egna ansvaret ut?

Svar på många frågor hade givits tidigare under seminariet, men här följer några som utkristalliserades under diskussionen.

- Lagstifta om kommunala handikappråd, som i Danmark och Norge. Sådana råd finns även i Sverige, men de är inte lagstadgade.

- Tydligare strategier måste utarbetas.

- Att bearbeta och stötta politiker ansågs av flera vara mycket viktigt. Då gäller det att förklara att tillgänglighetspolitik är långsiktigt lönsam och hållbar.

- Använda hela det demokratiska spektrat! Det gäller att dra in medborgare i arbetet och att skapa en kunskapsdialog på kommunal nivå.

- Skapa en dialog om vad det är som hindrar medborgaren att leva det liv hon eller han önskar, eftersom staden ännu inte är till för alla!

- Det restes också krav på att frågan om tillgänglighet inte "bara" får vara en fråga om handikapp, utan en fråga som omfattar alla invånare; Design för Alla.

- Att det finns ekonomiska fördelar med tillgänglighet ansågs också vara något att sprida, inte bara till politiker utan också till privata näringsidkare. Dessa senare vill gärna visa ansvar och göra något för andra.

Nordens Velfärdscenter - ett verktyg

Som avslutning kunde Rådets generalsekreterare och NVC:s direktör, Tone Mørk, konstatera att kunskapen bland seminariedeltagarna visat sig vara mycket stor. Hon kände också glädje över det stora engagemang hon mött under dagarna.

–Jag känner igen diskussionerna sedan 12 år tillbaka, men energin i den här gruppen har varit väldigt bra.

Hon pekade på att Rådets byggsektorsnätverk är bra, med representanter på systemnivå, men menade också att det är viktigt att arbeta på flera nivåer.

Hon syftade på brukare, fackfolk och andra aktörer på systemnivå.

–All den kunskap som kommit fram under dagarna måste spridas vidare. Det gäller att förmedla kunskapen på bredast möjliga sätt.

Hon ställde sig också frågan:

–Hur får vi till stånd en glödande process, underifrån?

Mørk berättade också om den nya institutionen under Nordiska ministerrådet, Nordens Velfärdscenter (NVC) som är en mycket bredare organisation än den tidigare. Nu har arbetet utvidgats från handikappfrågor till att omfatta välfärdsfrågor generellt, vilket ger möjligheter inte minst när det gäller att utveckla Staden för Alla.

–Det gäller att vidareutveckla den nordiska välfärdsmodellen. Dagens relevanta frågor är morgondagens utmaningar, sa Mørk och uppmanade lyssnarna att betrakta NVC som ett verktyg på nordisk nivå.

Rådets ordförande Thuridur Backman avslutade seminariet med en förhoppning om att all kunskap som kommit fram under dagarna, verkligen kommer att användas. Hon förklarade också att finanskrisen drabbat Island hårt och att detta kan öppna för ett nytänkande på sikt.

–Krisen får inte bara drabba de fattiga, de äldre, eller personer med funktionsnedsättningar. Velfärd, engagemang och långsiktigt hållbar politik styr utvecklingen mot Staden för Alla.

Samtliga fotografier är hämtade ur boken ”Enklare utan hinder”, utgiven av Boverket 2005, förutom framsidan och bilden på sid 18 som är tagna från artikelsamlingen ”Universell utformning över allt!” utgiven av Social- og helsedirektoratet 2006.

norden

Nordiska Handikappolitiska
Rådet

Nordiska ministerrådet

Samarbetsorganet för de nordiska ländernas regeringar. Statsministrarna har det övergripande ansvaret för samarbetet. Verksamheten koordineras av de nordiska samarbetsministrarna och en rad olika fackministerråd. Nordiska ministerrådet inrättades 1971
www.norden.org.

Nordiska Handikappolitiska Rådet

Ett rådgivande och policyskapandeorgan för hela Nordiska ministerrådet. I Rådets uppdrag ingår att främja nordiskt samarbete i handikappfrågor inom alla relevanta samhällsområden. En utgångspunkt för Rådets verksamhet är principen om sektorsansvar för ett samhälle som är tillgängligt och fungerar för alla människor oavsett funktionsnedsättning.
www.nordiskahandikappolitiskaradet.org

Nordens Velfärdscenter, NVC

En institution under Nordiska ministerrådet, social- och hälsosektorn. NVC består av ett huvudkontor i Stockholm, samt dotterinstitutionerna NVC Danmark och NVC Finland. Nordens Velfärdscenters uppgift är att genom utbildning, information, främjande av forskningssamarbete, utvecklingsarbete, nätverksbyggande och internationellt arbete höja kvalitén inom det välfärdspolitiska området i Norden och dess närområden.
www.nordicwelfare.org